



САЛЫҚ ЗИМАНОВ 100 ЖЫЛ

«САЛЫҚ ЗИМАНОВ: ҒАЛЫМ, АЗАМАТ,
МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ»

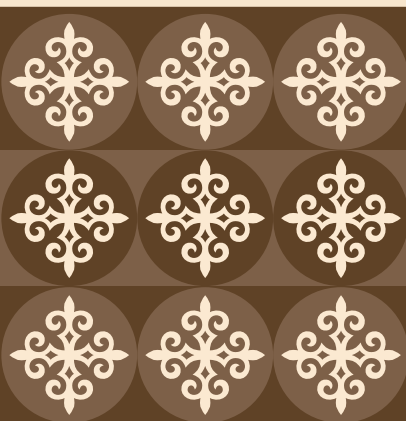
Республикалық ғылыми-тәжірибелік
конференцияның материалдары

Нұр-Сұлтан, 19 ақпан 2021 ж.

«САЛЫҚ ЗИМАНОВ: УЧЕНЫЙ, ГРАЖДАНИН, ОБЩЕСТВЕННЫЙ И ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ»

Материалы республиканской
научно-практической конференции

Нур-Султан, 19 февраля 2021 г.



Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

**«САЛЫҚ ЗИМАНОВ: ҒАЛЫМ, АЗАМАТ, МЕМЛЕКЕТ
ЖӘНЕ ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ»**

Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары
Нұр-Сұлтан, 19 ақпан 2021 ж.

**«САЛЫҚ ЗИМАНОВ: УЧЕНЫЙ, ГРАЖДАНИН, ОБЩЕСТВЕННЫЙ
И ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ»**

Материалы республиканской научно-практической конференции
Нур-Султан, 19 февраля 2021 г.

**РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ**

Төраға (Председатель):

Сыдықов Е.Б., ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор
мүшелері (члены):

Оңғарбаев Е.Ә., заң ғылымдарының докторы, профессор
Мерзадинова Г.Т., техника ғылымдарының докторы, профессор
Қозыбаев И.М., тарих ғылымдарының докторы, профессор
Сматлаев Б.М., заң ғылымдарының докторы, профессор
Нұрмағамбетов А.М., заң ғылымдарының докторы, профессор
Тлепина Ш.В., заң ғылымдарының докторы, профессор
Сембекова Б.Р., заң ғылымдарының кандидаты, доцент
Сақтағанова И.С., заң ғылымдарының кандидаты, доцент

Бас редактор (Главный редактор):

Абдрасулов Е.Б., заң ғылымдарының докторы, профессор

Жауапты редакторлар (ответственные редакторы):

Дауталиев Қ.Н., заң ғылымдарының кандидаты

Женисов С.К., заң ғылымдарының магистрі

Салық Зиманов: ғалым, азамат, мемлекет және қоғам қайраткері: республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары / Абдрасулов Е.Б., Дауталиев Қ.Н., Женисов С.К. – Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2021. – 242 б.

Салық Зиманов: ученый, гражданин, общественный и государственный деятель: материалы республиканской научно-практической конференции. / Абдрасулов Е.Б., Дауталиев Қ.Н., Женисов С.К. – Нур-Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2021. – 242 с.

ISBN 978-601-337-529-8

Жинақта 19 ақпан 2021 жылы Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткен «Салық Зиманов: ғалым, азамат, мемлекет және қоғам қайраткері» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары жарияланып отыр.

Басылым ғылым және тәжірибе қызметкерлеріне, оқытушыларға, PhD докторанттар мен студенттерге, сондай-ақ ҚР ҰҒА академигі С.З. Зимановтың мұрасына қызығушылық танытқан жалпы жұртқа арналады.

В сборнике представлены доклады и выступления участников Республиканской научно-практической конференции «Салық Зиманов: ученый, гражданин, общественный и государственный деятель», состоявшейся в Евразийском национальном университете имени Л.Н.Гумилева 19 февраля 2021 года.

Издание адресовано научным и практическим работникам, преподавателям, PhD докторантам и студентам, а так же для всех, кто интересуется наследием академика НАН РК С.З.Зиманова.

ӘОЖ 340
КБЖ 65

ISBN 978-601-337-529-8

© Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2021
© ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2021

Мазмұны Содержание

<i>Предисловие к материалам республиканской научно-практической конференции.....</i>	6
--	---

1-бөлім. Конференция қатысушыларына арналған құттықтаулар Часть 1. Приветствия участникам конференции

<i>Тоқаев Қ.К.</i>	Қазақстан Республикасы Президентінің құттықтау сөзі.....	11
<i>Тогжанов Е.Л.</i>	Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі орынбасарының құттықтау сөзі.....	12
<i>Мәми Қ.Ә.</i>	Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесі Төрағасының құттықтау сөзі.....	15
<i>Асанов Ж.Қ.</i>	Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Төрағасының құттықтау сөзі.....	16
<i>Дәуленов М.М.</i>	Қазақстан Республикасы Білім және ғылым вице-министрінің құттықтау сөзі.....	18
<i>Бекетаев М.Б.</i>	Қазақстан Республикасы Әділет министрінің құттықтау сөзі.....	20
<i>Құл-Мұхаммед М.А.</i>	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты депутатының құттықтау сөзі	22
<i>Жұрынов М.Ж.</i>	Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы Президентінің құттықтау сөзі	24
<i>Абдолла С.Ж.</i>	Қазақстан Республикасы Судьялар одағы Төрағасының құттықтау сөзі.....	26

2-бөлім. Ғылыми баяндамалар Часть 2. Научные доклады

<i>Сыдықов Е.Б.</i>	Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті КЕАҚ Басқарма төрағасы-ректорының кіріспе сөзі.....	30
<i>Сұлтанов Қ.С.</i>	Академик Салық Зимановтың заңшығарушылық қызметке қосқан үлесі.....	32
<i>Абдильдин Ж.М.</i>	Салық Зиманов – выдающаяся целостная личность.....	33
<i>Сабыкенов С.Н.</i>	Академик С.З. Зиманов - выдающийся учёный-юрист современности, основатель юридической науки и юридического образования Казахстана.....	36
<i>Алимбеков М.Т.</i>	Ұлағатты ұстаз туралы сөз.....	38
<i>Дулатбеков Н.О.</i>	Салық Зиманов мұрасының өміршеңдігі туралы.....	42
<i>Шапақ У.</i>	Салық Зимановтың конституциялық құндылықтар туралы көзқарастары.....	44
<i>Сәрпеков Р.Қ.</i>	Өнегелі өмір.....	46

<i>Ударцев С.Ф.</i>	Академик С.З. Зиманов: основные направления научных исследований (из истории юридической науки).....	50
<i>Нурғалиева Е.Н.</i>	Положение наемных работников на предприятиях с иностранными инвестициями.....	56
<i>Тлепина Ш.В.</i>	Труды академика Зиманова С.З. как мировоззренческая и методологическая основа историко-правовых исследований.....	61
<i>Абдрасулов Е.Б.</i>	Вопросы национальной государственности и государственного суверенитета в политико-правовых воззрениях академика С.З. Зиманова.....	74
<i>Нурмагамбетов А.М.</i>	Академик С.З.Зиманов о проблемах государственности в истории Казахстана.....	80
<i>Ахпанов А.Н.</i>	Компаративно-правовое исследование свидетельского иммунитета.....	84
<i>Ибрагимов Ж.И.</i>	Академик С.Зимановтың билер соты туралы идеялары.....	88
<i>Шангирбаева Б.Ю.</i>	Свобода выражения мнения в кочевой цивилизации казахов. Некоторые взгляды академика С.З. Зиманова.....	95
<i>Балтабаев К.Ж.</i>	Имущественные наказания в уголовном праве.....	98
<i>Дауталиев Қ.Н.</i>	Абайтану және құқықтаным: академик Салық Зиманов зерттеулерінің ізімен.....	103
<i>Сақ Қ.Ө., Ертасова Г.Қ.</i>	Зиманов – көсемсөз зергері.....	110
<i>Арыстамбаева С.А.</i>	Салық Зиманов – юрист и философ.....	114
<i>Канатов А.К.</i>	Место Декларации о государственном суверенитете в системе законодательства Республики Казахстан: правовой анализ.....	115
<i>Габдулина Б.А.</i>	Академик Салық Зиманов – ғасырлар тоғысындағы тарихи тұлға.....	118
<i>Баймолдина С.М.</i>	Академик НАН РК Салық Зиманович Зиманов – величайший ученый современности.....	127
<i>Балғынтаев А.О.</i>	Салық Зимановтың құқық қорғау және сот органдарын жетілдіру жөніндегі кейбір көзқарастары.....	130
<i>Мергембаева Н.Б.</i>	Институт биев в уголовном судопроизводстве на современном этапе.....	133
<i>Бексултанова Р.Т.</i>	Суд биев как демократический институт отправления правосудия в современном Казахстане.....	137
<i>Даурембеков Е.Қ.</i>	Қазақстандағы медиация институтының қазіргі жағдайы мен даму келешегі.....	139
<i>Абдилов К.С.</i>	Споры и конфликты в древнем обществе, происхождение судов.....	142
<i>Нурмагамбетова С.Б.</i>	От «бонапартизма» к «авторитаризму», или особенности становления французского конституционализма.....	146
<i>Сейдеш Б.Б., Мурзағалиев Е.Ч.</i>	Қазақстан Республикасының егемендігі мен мемлекеттік тәуелсіздігін қамтамасыз етудегі академик С.Зимановтың халықаралық құқыққа қосқан жекелеген үлесі.....	151
<i>Джигитова Р.Н., Симанова Г.Т.</i>	Салық Зиманов – ұлтымыздың мақтанышы, заң ғылымдарының тірегі.....	154

<i>Салауатов М.С., Маханова А.С.</i>	Салық Зиманұлы Зиманов – ғұлама заңгер, ұстаз, қайраткер.....	157
<i>Тоқабаетаева Б.М.</i>	Халқының абыз ақсақалы.....	159
<i>Кемербай Р.А.</i>	Әділдік және философия.....	164
<i>Оңланбетова Ғ.</i>	Заң ғылымының корифейіне – 100 жыл.....	166
<i>Губайдуллин М.Г.</i>	Заңгер заңгер Салық Зиманов шығармаларының ерекшеліктері.....	167
<i>Мырзатаев Н.Д.</i>	Жоғары заң білімін беруді жетілдіру барысында С. Зимановтың алатын орны.....	171
<i>Қарабаев Ф.Ж.</i>	С. Зимановтың құқық саласындағы ұйымдастырушылық қызметінің кейбір көріністері.....	175
<i>Каржаубаев С.С.</i>	К проблемным вопросам юридического образования.....	178
<i>Өмірзақов П.Қ.</i>	Қазақстан Республикасында қоршаған ортаны орғауды экономикалық реттеуді жетілдіруде шетелдердің тәжірибесін қолдану.....	183
<i>Омарова Б.А.</i>	Административные процедуры в сфере недропользования в свете принятия нового административного процедурно- процессуального кодекса Республики Казахстан.....	186
<i>Капсаямова С.С., Капсаямов К.Ж.</i>	Анализ правового состояния организации государственного аудита и финансового контроля Республики Казахстан.....	191
<i>Бердібаев Н.М.</i>	Халық үніне құлақ асатын университеттен халық үніне құлақ асатын мемлекетке.....	195
<i>Жадауова Ж.А.</i>	К вопросу о совершенствовании законодательства Республики Казахстан в сфере официальной помощи развитию.....	202
<i>Жунусбекова А.Ж.</i>	Су ресурстары саласындағы халықаралық ұйымдардың қызметі.....	208
<i>Майшекина Э.С., Амерханова И.К.</i>	Қазақстан Республикасында ішкі көші-қон үрдісін құқықтық реттеудің жетілдіру жолдары.....	212
<i>Найманбай А.Р., Жусипова Б.А.</i>	Академик С.Зиманов еңбектеріндегі адами құндылықтар мен руханият мәселесі.....	218

3-бөлім. Конференция фотолары **Часть 3. Фотографии конференции**

Академик Зиманов С.З. атындағы аудиторияның тұсаукесері Открытие кабинета имени академика С.З.Зиманова.....	222
Конференцияның жалпы отырысы Пленарное заседание конференции.....	225
Ұйымдастыру сәтінен Организационные моменты.....	233

4-бөлім. Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияның ұсынымдары **Часть 4. Рекомендации республиканской научно-практической конференции**

Қазақ тілінде	238
Орыс тілінде.....	240

Академик Салық Зиманұлы қазақ халқының заң ғылымының дамуына қомақты үлес қосқан тұлға. Оның еңбектері мен өнегесін дәріптеп, ұрпақ тәрбиесінде алар орнын анықтау кезек күттірмейтін мәселе. Елімізде «Академик С.Зиманов атындағы жоғарғы заң мектебі» құрылып, онда академиктің ізбасар шәкірттері заң ғылымы бойынша дәріс берсе, оның ғылыми еңбектері мен тағылымдық мәні бар ой толғанымдарымен ұрпақ тәрбиеленсе, еліміздің құқықтық жүйесін нығайтуға елеулі көмек болып, еліміздің тұғырын биіктетер еді.

Заң саласын дамытуда аянбай еңбек еткен алдыңғы буын ағаларымыздың жолын қуып, олардың қазақ халқының дәстүрлі құқық жүйесі мен институттарын жаңғыртуда ұлттық сана сезімімізді шырқау биігіне көтеруге жұмсаған толағай теңіз еңбегіне құрметпен қарап құқық саласын меңгеруге күш жігерімізді арнасақ, ұлттық намысымызды, патриотизмімізді одан әрі оятып, еліміздің тәуелсіздігін одан әрі нығайтамыз. Сондықтан, бұл жолда Салық Зимановтың еңбектерін ұрпақ тәрбиесінде дәріптеуіміз қажет деп тұжырымдаймын.

Соңында айта кететін тілігім бар биыл 30 жыл болып жатыр Егемендік тәуелсіз мемлекет болғанымызға, бірақ әлі күнге дейін Қазақ әдет ғұрпына және Қазақтың ескі заңдарына байланысты бірде бір арнайы курс және арнайы пәндер берілмейді республикамызда заң мамандықтарында. Өкінішке орай өсіп келе жатқан болашақ ұрпақтарға өзіміздің заң тарихын білмесе заманауи заңның бір беттері ашылмай қалама деп үлкен ойға түсіреді. Академик Салық Зиманұлы Зиманов артында үлкен творчестволық қалдырған еңбекті қолдайық. Сондықтан академик Салық Зиманұлы өзінің зерттеу жұмысында көп томдық кітабында Қазақтың Ата заңдарында былай деп жазған «көшпелі өркениет дәуіріндегі қазақтың құқықтық жүйесінің адамзат тарихында қайталанбас өзіндік бет бейнесі бар, бүгінгі біздің санамыздағы халық билігі, сот әділдігі, құқық тәртібі туралы түсініктерімен ғасырлық сабақтас әуендіс сүбелі мұра екендігін паш етеді».

Соңыда айтқым келеді, өткен тарихты білмей, бүгінді білу, болашақты болжау қиын, жүріп өткен жолды түсінбей алға қарай ілгерілеу мүмкін емес. Бұл дәйектеме сөзді адамзаттың ұлы философы, әлемнің екінші ұстазы Әбу Насыр әл-Фараби айтқан.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Зиманов С.З. Қазақтың Ата Заңдары. 1-том., Алматы. «Жеті Жарғы». 2007.
2. Зиманов С.З. Қазақтың Ата Заңдары. 3-том., Алматы. «Жеті Жарғы». 2007.
3. Усеров Н.У. Проблемы обычного права. Алма-Ата. 1998 ж.
4. Абдрасулов Е.Б. Роль суда биев в совершенствовании норм обычного права. Қазақтың Ата Заңдары. 10-том., Алматы. «Жеті Жарғы». 301-беті 2009 ж.
5. Словохотов Л.А. - (1905) Народный суд обычного права киргиз Малой орды. С.79. 1905 г.
6. Зиманов С.З. Мир права казахов. 4-том. Алматы. «Жеті Жарғы». 2007 г.
7. Жиреншин К.А. Қазақтың Ата Заңдары. 10-том., Алматы. «Жеті Жарғы». 159-бет. 2009 ж.
8. Қошанов А. Ғылымның алтын қазығы, «Егемен Қазақстан» газеті, 26 қаңтар, 2011 жыл

ЖОҒАРЫ ЗАҢ БІЛІМІН БЕРУДІ ЖЕТІЛДІРУ БАРЫСЫНДА С.ЗИМАНОВТЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

МЫРЗАТАЕВ Нурмухамед Даулеткелдиевич

PhD докторы, мемлекет және құқық теориясы мен тарихы,

конституциялық құқық кафедрасының аға оқытушысы,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан; muxametnur@mail.ru

Андатпа. Заңгерлік білім беру туралы қоғамда түрлі пікірлердің көптігі осы саланы жетілдіруге жаңа бағытты серпінді қажет етеді. Автор заңгерлік білім беру барысында С.Зимановтың алатын орының ерекшелігін жан-жақты жеткізе белді. Мақаланың негізгі С.Зимановтың болашақ заңгерлер тәрбиелеудегі қызметі мен кәсібилігінің мән мағынасын, теориялық біліммен тәжірибені ұштасыра білу шеберлігінде екендігі туралы ой қозғайды. Елінің мүддесін ойлайтын патриоттық үлгідегі заңгер мамандар даярлау бойынша ұсыныстары құнды.

Аннотация. *Обиле различных мнений в обществе о юридическом образовании требует ноу-хау на совершенствование этой сферы. Автор сумел всесторонне передать специфику места, которое занимает С.Зиманов в процессе юридического образования. В основу статьи положен смысл деятельности и профессионализма С.Зиманова в воспитании будущих юристов, в умении сочетать опыт с теоретическими знаниями. Ценны предложения по подготовке специалистов-юристов патриотического типа, представляющих интересы своей страны.*

Ключевые слова: юрист, образование, специалист, патриот, высшее юридическое образование.

Тірек сөздер: Заңгер, білім беру, маман, патриот, жоғары заң білімі.

Қазіргі таңда әлем жастары популизм мен жариялықты танымалдылықты басты мақсат етендігі жасырын емес. Әрине танымалдылық ол саналы ерен еңбекпен қол жеткізілгенде ғана өміршең болмақ және өзгенің өміріне жаңаша жасампаздық енгізуге ықпалын тигізбек. Жастар арасындағы танымалдылық ол - атақ, абырой мен қатар беделге, мәртебеге ие болуға септігін тигізетіндігімен жастарды баурап отыр. Дегенмен, оның астарына үгілетін болсақ онда, оның адам өміріндегі белгілі бір белестерінен өмірлік өз тәжірибесі арқылы жүріп өтуге тең келмес әрине. Дегенмен, аталған мәселе бүгінгі жастарымыздың бойында болғандықтан еліміздегі танымал адамдардың ерен еңбектерін айту, жариялау, насихаттау ол білім беруші біздерге парыз.

Саналы жастардық көп шоғырланған орта ол жоғары білім беру саласы болғандықтан оларды, жан-жақты білімді меңгеру ғана емес, ұлттың патриоты ретінде тәрбиелеу де өте өзекті. Қазақ даласында ежелгі заманнан бастап әр дәуірдің өз патриоттары мен дүлділдірі тарихтан белгілі. Біздің міндет осы жабылғанның көзін ашу, ескірген сананы жаңғырту арқылы әлемдік деңгейдегі шығармаларға арқау болып жүрген тек шетелдік тұлғаралды емес отандық тұлғалардың ерен еңбегіне тиісінше бағалануы, зерттелуі, жариялануы, насихатталуы арқылы ұлттық құндылықтарымызды ұлықтауымыз керек. «Ұлт болам десен бесігінді түзе» деген емес пе дана бабаларымыз.

Тәуелсіздік алу мен оны ұстап тұру және жаһандану жағдайында жұтылып кетпеу үшін жастарымызға әр салада, әр бір пәнде патриоттық ұлттық, тарихи құқықтық санамен нәрлендіретін біліммен сусындатып отыруымыз қажет. ХХІ ғасырдағы Қазақстан өзін әлемдік сахнада таныстырып, танымал болды. Ендігі міндет оның адами капиталының сапасын арттыру арқылы қазақтанды әлемге мойындату. Оған қалай қол жеткізуге болатындығы «құқықтық тұжырымдамада», «стратегиялық бағдарламаларда» кеңінен айтылып жүр. Алайда, отыз жылда айтарлықтай нәтиже бермей отыр. Демек, адами капиталды дамыту ол мемлекет бекіткен стандарттарға тәуелді емес, керісінше адамның саналы түрде рухани құндылықтарын дамыту арқылы қол жеткізуге болатындығына сенеміз.

Елміздің заңгерлеріне үлгі, ұлағатты ұстаз С.Зимановтың өмір жолын елі үшін атқарған еңбегін бір мақала аясында қамту мүмкін емес. Оның бүкіл ұғмырынан сабақ алуға болады. Егер ғалымның өмірбаянынмен таныссаңыздар онда тәуелсіздік алғанға дейін де және тәуелсіздік алу кезінде және одан кейінгі уақытта заңгерлік қызмет аясында мемлекеттік органдар мен мекемелерде жоғары әр түрлі лауазымдарда қызмет қатқарғандығы баршаға мәлім екендігін аңғарамыз. Оның кейбіріне тоқталып өтуді жөн көріп отырмыз.

Салық Зимановтың халқының ардақты ұлы екендігін мақтан тұтуымыз керек деп білемін. Салық Зимановтың Бүкілодақтық заң институтында жоғары заң білімін алып (1948), ғылыми жолға түсуі оның ерекше шығармашылық қабілетін көрсетіп, ғалым ретіндегі бейнесін суреттейді. Бүгінде С. Зимановтың «қазақстандық заң ғылымының атасы» екендігінде ешкімнің күмәні жоқ. Ол Мәскеуде КСРО ҒА Құқық институтында ғылыми-ізденушілік жұмыстарын жүргізіп, 1950 жылы «Бөкей Ордасының қоғамдық-саяси құрылысы» тақырыбында заң ғылымының кандидаты ғылыми дәрежесіне диссертациялық жұмысты сәтті қорғайды. Қазақтың саяси-құқықтық ілімдерінде бұл жұмыстың маңызды орын алатынын сол кезде және бүгінде де ғалымдар мойындайды. 1961 жылғы 13 қаңтарда «18 ғ. соңы және 19 ғ. алғашқы жартысындағы Қазақстанның қоғамдық-саяси құрылысы» тақырыбында заң ғылымының докторы ғылыми дәрежесіне диссертациялық жұмысты сәтті

қорғайды. Нәтижесінде ол заң ғылымдарының докторы дәрежесін иеленген алғашқы қазақ болып шықты[1].

С.З. Зимановтың Қазақстандық заң ғылымына қосқан үлесі шексіз деп айтсақ, қателеспейміз. Ол қазақ халқының байырғы әдет құқығын, мемлекеттік және құқықтық жүйесін зерттеп, билер мен шешендердің билік өнерін бүгінгі ұрпаққа жеткізген ғалым[1].

С. Зиманов қазақтың әдет құқығын зерттей келе, келесідей пікір білдіреді: «Қазақ құқығы («жарғы») кең-байтақ қыпшақ даласында еркіндік пен бостандық саясында, көшпелілердің дүниетанымы, өзіндік теңдік, өзін-өзі басқару ұғымдарының негізінде қалыптасып, дамыды. Ру ішінде руаралық байланыстарда, сондай-ақ басқару қатынастарында шыншылдық, әділдік және адалдық сияқты моральдық құндылықтарды тәрбиелеп, бекітуге ерекше көңіл бөлінді»[2]. Бұл орайда ол қазақ құқығы әлемдегі тарихи маңызы бар құқықтық жүйелер арасында өзінің лайықты орнын иелене алады және иеленуі тиіс деген ойға жетелейді.

Ол қазақтың әдет құқығын терең зерттеген ғалымдардың алғашқыларына жатады. «Қазақтың әдет-ғұрып заңдарына шариаттың әсері» деген еңбегінде: «Ежелден бекіген, кешегі күнге шейін жүйесін, ереже негіздерін бұзбай бізге жеткен қазақ халқының әдет-ғұрып жора-жолдарын зерттеу, оған тигізген басқа елдердің мәдениет мұраларының әсерін талдау, соның ішінде шариат әсерін тұжырымды ашу сол қазақ халқының «ескі ережелерінің» құндылығы мен маңыздылығын асыра түседі»[3]. Бұл еңбекте ислам дінінің Қазақстанда таралуы, исламның қазақтың әдет-ғұрпына әсер ету кезеңдері, Қазақстанның Ресейге қосылғаннан кейінгі әдет-ғұрпы, ислам және саясат мәселелерін қарастырылған ғалым[1].

Қоғамдық сананы жаңғырту аясында құқық пен мемлекеттің: теориялық және тәжірибелік мәселелері. Заң үстемдігі басым мемлекет, құқықтық болып саналады. Мұндай құқықтық бастамада құрылған мемлекет, өз қызметін құқықтық регламентке сәйкес шектей отырып, құқықтың талаптарын барлық қоғамдық өмір салаларында мойындайды және жүзеге асырады[1].

Салық Зиманов өзінің төрт тілде шыққан «Қазақтың билер соты – бірегей сот жүйесі» деген кітабында: «Қазақтың билер соты өзіне жүгінген тараптардың дауларын қарастыра отырып, тараптардың арасында, рудың арасындағы бітімгершілікке және бірлікке қол жеткізуге тырысатын. Билер сотының осы асқақ мұраттарының талабына жауап беру үшін билер дала даналарының мектебінен өтуге, алдыңғы ұлы билердің сынынан сүрінбеуге тиіс болған»[3].

Саналы ғұмырын заңгерліктің қыр-сырын терең зерттеуге арнап, құқық саласының дамуына ықпал еткен ғалым саяси өмірге де тікелей қатысып, Тәуелсіз Қазақстанның жаңа мемлекеттілігінің қалыптасуына орасан зор үлес қосты. С.З. Зимановтың мемлекеттік егемендік туралы Декларацияны, тәуелсіз еліміздің алғашқы Конституциясын және басқа да маңызды заңдарды дайындаудағы еңбегі баға жетпес, деп - атап өтті Қ. Мәми[4].

Зимановтың ғылыми-зерттеу еңбектері, негізінен, мемлекет және құқық тарихы мен теориясына, құқық теориясына, қазақтың дәстүрлі құқықтық мәдениетіне, шариғат заңдарына қатысты және тағы басқалары[1].

Ұлағатты ұстаз туралы оның еңбектері туралы өте көп айтылып келеді және айта беруге де болады. Дегенмен, жоғары заң білім беру салсын жетілдіру барысында С.Зимановтың алатын орны өзгеше. Болашақ жас заңгер мамандарына арнайы ғалымның еңбектеріне негізделген патриоттық кездесулер өткенімен, түрлі конференциялар мен жиындар өткізгенімен оның заңгер жас мамандар даярлауда, патриот ұлттық қазақстандық тұлға қалыптастыруға үлесін қосуы керек деп ойлаймыз. Ол үшін жоғарыда айтылған жұмыстар жеткіліксіз. Арнайы пән ретінде жоғары оқу орындарында пән оқылмайды. Ежелгі рим заңгерілері Юстиниан мен Гай-ды білмейтін заңгер жоқ шығар Қазақстанда. Алайда отандық ғалым ұстазымыздың атақ, абырой беделі, сіңірген еңбегі заңгер тұлға қалыптастыруға біздер үшін жасаған еңбегі тиісінше бағалану қажет деп ойлаймыз. С.Зимановтың егеменді еліміздің құқықтық дамуына сіңірген еңбектерінің өзі оны БҰҰ

білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымына (бұдан әрі- ЮНЕСКО) ғасырлар адамы, әлемдік деңгейдегі заңгер ғалым екендігін мойындатуымыз керек. Жоғарыда аталған еңбектеріннен өзге жоғары заң білімін беру саласындағы өзіндік қосқан үлесі зор.

Зиманов Салық 1990–95 жылы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесіне халық депутаты болып сайланып, Жоғарғы Кеңес Төралқасының, Сыртқы қарым-қатынастар мен парламентаралық байланыстар комитетінің мүшесі, Ардагерлер мен мүгедектер жөніндегі комитет төрағасы болды. Ол 1992–93 жылы Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Консультативтік кеңестің, мемлекеттік саясат жөніндегі ұлттық кеңестің мүшесі болды. Қазақ мемлекеттігі мен қазақ халқының тарихында шешуші рөл атқарған «Қазақ КСР-нің мемлекеттік егемендігі туралы Декларацияның» (25.10.1990) жобасын дайындау жөніндегі комиссияны басқарды. Ел тарихындағы екінші бір аса маңызды саяси актінің – «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Конституциялық Заңның (16.12.1991) жобасын дайындау жөніндегі комиссияның жетекші мүшелерінің бірі болды. Ол Жоғарғы Кеңестегі Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясының жобасын әзірлеу жөніндегі Конституциялық комиссияның мүшесі болды, мұнда ол сарапшылар тобын басқарды[5].

С.Зимановтың заңгер практик екендігі жоғарыдағы мәліметтерден көрініс тауып отыр және ол дәлелдеуді қажет етпейді. Ол заңге ретінде мемлекеттік әр түрлі қызметте жүрсе де заңгерлер дайындау ісіне, болашақ заңгер даярлау барысында теориялық білімін болашақ жас заңгерлерге берумен де айналысқан ұстаз. Ол қазіргі тәжірибеде жүрге көптеген заңгерлерге үлгі болуы керек. Практикадағы жүрген көптеген мемлекеттік органдар мен өзге де құқық қорғау органдарында мемлекеттік мекемерде қызмет атқарып отырған заңгерлердің қолынан келмеген нәсені жасап кеткен ғалым. Ол практикамен теорияны үнемі бірге алып жүруші, теориялық білімін тәжірибеде жетілдіруші тұлға. Осы тұрғыдан алғанда жоғары заң білімін беру саласын жетілдіруде орасан зор үлесін қосқан азамат. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің заң факультетінде 2011 жылы С.Зиманов атындағы дәрісхана ашылып, оның есімі болашақ заңгер жастарды даярлауда құқықтану ғылымынның жұмысын ұйымдастыруда, ғалымның ғылыми еңбектеріне қызығушылықты арттыру жалғасып келеді.

Заң білімінің жан-жақты әрі сапалы болуына теориялық біліммен тәжірибені бірге үйлестіре білген ғалымның атқарған еңбегі орасан зор. Жоғары оқу орындарында заңгер мамандығын даярлау барысында С.Зимановтың ғылыми еңбектерін заңгер мамандығы бойынша бакалавр, магистратура, докторанура деңгейі бойынша оқу бардарламаларына арнайы пән ретінде енгізу қажет. С.Зимановтың шығармалары мен атқарған еңбектерімен сусындату арқылы болашақ заңгер мамандар даярлау ісінде кәсіби білікті маман ғана емес, сонымен қатар, ұлтын сүйетін патриот халқына адал қызмет ететін заңгер мамандарды даярлап, арлы ұрпақ тәрбиелеп шығаруға үлгі боларлық тұлға.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбдірайым Б.Ж. Зиманов Салық Зиманұлы - отандық заң ғылымдарының атасы // Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. 2011 No1 (7) С.14. http://repository.enu.kz/bitstream/handle/123456789/4101/zamanov_salyk.pdf. Әбдірайым Бақытжан. Парасат жолындамыз (Академик Б.Ж. Әбдірайымның мақалалары, өзекті еңбектері мен сұхбаттары) (2008-2010 ж.)– Астана. 2011. -с. <file:///C:/Users/AF3F~1/AppData/Local/Temp/1-Kniga-rektora-25-aprelya.pdf>. <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/123456789/2476/1-Kniga-rektora-25-aprelya.pdf?sequence=1>.
2. Вызываю огонь на себя! Интервью с С. Зимановым // Казахстанская правда. 20.04.2005. <http://www.kazpravda.kz/2>.
3. Қайрат Мәми. Билер соты – әлемдік құндылық //«Егемен Қазақстан». 17 мамыр 2008 жыл. <https://sud.gov.kz/kaz/content/biler-soty-lemdik-kundylyk>.
4. Академик С. Зимановтың мұрасы. 19.02.2021 жыл. // <http://ksrk.gov.kz/kk/kk/news/akademik-s-zimanovtyn-murasy>.
5. Салық Зиманұлы Зиманов. // <https://asu.edu.kz/university/people/alley-of-persons/7397/>. <http://kze.docdat.com/docs/411/index-1812681.html>.